

BABANZÂDE AHMED NAİM'İN ARAPÇA ÖĞRETİMİNE DAİR BİR MAKALESİ,

Zafer KIZIKLI*

ÖZET

Babanzâde Ahmed Naim (1872-1934) tarafından kaleme alınan “*Lisân-ı ‘Arabîniñ Vucûb-i Tahsîli ve Usûl-i Tedrîsi Hakkında Birkaç Söz*” adlı makale, İslâm kültürü ile Arap dili arasındaki bağı ele alır. Arap dilinin, Türk insanı için atadan kalan bir miras olduğunu, İslâm kültürünün anlaşılmasının ancak bu dilin öğrenilmesiyle mümkün olabileceğini vurgular. Ayrıca, burada müellif Arapça öğretimiyle ilgili önerilerde de bulunur.

Anahtar Sözcükler: Arapça, dil, eğitim, öğretim, İslâm kültürü.

ABSTRACT

An Article Written by Babanzâda Ahmad Na’im on Teaching of Arabic Language

The article “*A Few Words About the Necessity of Learning Arabic and Its Teaching Methods*” written by Babanzâda Ahmad Na’im (1872-1934), deals with the relation between Islamic culture and Arabic language. He claims that Arabic language is an inheritance that belongs to Turkish people from the former Muslims and learning Arabic is necessary for the comprehension of Islam. Besides, the author suggests some teaching methods relating to Arabic language.

Keywords: Arabic, language, education, teaching, Islamic culture.

Giriş

Dinî, felsefî ve kültürel konularda çeşitli makaleler yazan Babanzâde Ahmed Naim (1872-1934), Osmanlının orta ve yüksek öğretim kurumlarındaki hocalığı döneminde Arap dilinin öğretimine büyük önem vermiş ve bu konuyla ilgili düşüncelerini ifade eden bir de makale kaleme almıştır. “*Lisân-ı ‘Arabîniñ Vucûb-i Tahsîli ve Usûl-i Tedrîsi Hakkında Birkaç Söz*” başlığını taşıyan bu yazısını, diğer makalelerinde olduğu gibi dergilerde

* Dr., Ankara Ün. İlahiyat Fak. Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı – ANKARA. E-mail: zaferkizikli@yahoo.com

yayımlatmak yerine, Mehmed Zihni Efendi (öl. 1332/1914)'nin¹ yazdığı *el-Muntehab fi ta'limi luğati'l-'Arab (Sarf kısmı)*² adlı kitaba takdim/sunuş yazısı olarak koymayı daha uygun görmüştür. Çünkü Mehmed Zihni Efendi, Babanzâde Ahmed Naim'in hem hocası, hem de hayranlık duyduğu ve kendisine örnek aldığı bir kişidir. Mehmed Zihni Efendi, bu alanda sözünü ettiğimiz eserin dışında, *el-Muktadab (Nahv Kısmı)*³ ile *el-Muşezzeb*⁴ adlı iki kitap daha yazmış ve eserleriyle, o dönemde Arapça öğretiminde büyük bir çığır açarak, "Emsile", "Binâ", "Maksûd", "Avâmil", "İzzî", "Merâh", "İzhâr", "Kâfiye" gibi Arap dilini anlatan medrese kitaplarına alternatif bir yöntem ortaya koymuştur. Babanzâde Ahmed Naim ise, hocasının çalışmalarını takdir etmek ve Arapça öğrenecek kimselere yol gösterip, onlara bir hedef belirlemek amacıyla incelememize konu olan yazıyı kaleme almıştır. Makale formatındaki bu yazının orijinal başlığını günümüz Türkçesine, "Arapça öğrenmenin gerekliliği ve öğretim yöntemleri hakkında birkaç söz" diye çevirebiliriz.

Arapça konusunda döneminin otorite isimlerinden biri olan Babanzâde Ahmed Naim, Bağdat mektupçularından Mustafa Zihni Paşa'nın oğlu olarak 1872 yılında Bağdat'ta dünyaya geldi. İlk ve orta okulu doğduğu şehirde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Galatasaray Sultânîsi⁵ ve Mülkiye

¹ Hayatı hakkında bkz. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmi-re, İstanbul h.1333, I, 310-312; Arslan, Ahmed Turan, *Son Devir Osmanlı Âlim-lerinden Mehmed Zihni Efendi: Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999; Ermiş, Hamza, *Mehmed Zihni Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Arap Dili ve Belagatindeki Yeri*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004; Çögenli, M. Sadi, *Müderris Hacı Mehmed Zihni Efendi Bibliyografyası*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1989; Kehhâle, 'Umer Ridâ, *Mu'cemu'l-muellifîn*, Mu'essesetu'r-Risâle, Beyrut 1414/1993, III, 449; Kılıç, Hulusi, "Mehmed Zihni Efendi", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2003, XXVIII, 542-543.

² Bu eser, Arapça kelimelerin yapısından ve çekim kurallarından söz eder. Ders kitabı olarak hazırlanmıştır, içerisinde öğrenciler için alıştırmalar da vardır.

³ *el-Muktadab*, Arap dili gramer kuralları ve cümle kuruluşlarını konu alır. Arap dili öğretiminde önceki eserle birlikte birbirini tamamlayıcı bir özelliğe sahiptir.

⁴ Önceki iki eserde geçen konuları yüzeysel olarak anlatan, nispeten daha az hacimli bir kitaptır.

⁵ Şu anki Galatasaray Lisesi'nin eski ismidir.

Mektebi'nde⁶ eğitim gördü. Çok iyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Ahmed Naim, 1894'te Hariciye Nezâreti (Dışişleri Bakanlığı) tercüme kaleminde memuriyet hayatına başladı. Daha sonra sırasıyla Maârif Nezâreti (Milli Eğitim Bakanlığı) Tedrisât Müdürlüğü, Galatasaray Sultânisi Arapça hocalığı, Dâru'l-Fünûn (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi müderrisliği (profesörlüğü) görevlerinde bulundu ve burada felsefe, psikoloji, metafizik, ahlak, mantık, dersleri okuttu. Kısa bir süre Dâru'l-Fünûn umum müdürlüğü (rektörlüğü) görevini de yürüttü. 13 Ağustos 1934 tarihinde İstanbul'da vefat etti.

Babanzâde Ahmed Naim, Arap edebiyatından seçtiği parçaları Türkçeye çevirip bunları yorumlayarak “*Bedâyi’u’l-‘Arab*” (Arapların harikaları) başlığıyla 1901 yılında *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlayarak yazı hayatına atılmıştır. Daha sonraki yıllarda yazmış olduğu dinî, edebî ve kültürel konulardaki makaleleri, *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebülürreşâd* dergilerinde yayımlanmıştır. Kültür tarihimizde yazarın en önemli çalışması ise, Kamil Miras (1874-1957) ile birlikte yaptıkları *Sahîh-i Buhârî*'nin Türkçe çevirisidir. Mekteb-i Sultânî⁷de eğitim gören öğrencilere Arapça konusunda yardımcı olmak için hazırladığı ve ders kitabı olarak okutulmuş “*Sarf-ı ‘Arabîye Mahsus Temrînât*”⁸ adlı bir de kitap yazmıştır⁹.

⁶ Günümüzdeki Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin, Osmanlı'daki karşılığıdır.

⁷ Mekteb-i Sultânî, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük şehirlerde kurulmaya başlayan ve günümüzdeki Anadolu liseleriyle, özel liselere karşılık olan bir eğitim kurumudur.

⁸ Bu eserin ilk baskısı İstanbul'da 1316/1900 yılında, ikinci ve üçüncü baskıları da Mustafa Cemil'le birlikte, İstanbul Mahmud Bey Matbaası'nda 1321/1903 323/1905 yıllarında yapılmıştır. Eser, 220 sayfadan oluşmaktadır.

⁹ Hayatı hakkında bkz. İnançalp, Muallim Cevdet, *Müderres Ahmed Naim*, İstanbul 1935; Hansu, Hüseyin, *Babanzâde Ahmet Naim*, Kaynak Yay., İstanbul 2007;

Kara, İsmail, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Metinler, Kişiler*, Risale Yayınları, İstanbul 1986, I, 273-308; Vakkasoğlu, Vehbi, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İslâm Alimleri*, Cihan Yayınları, İstanbul 1987; Beyatlı, Yahya Kemal, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul 1968, s. 51-58; Çakan, İsmail, “Babanzâde Ahmed Naim”, *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, IV, 375-376.

Babanzâde Ahmed Naim'in Makalesinin Çevirisi:

“Bilginlerin gururu, kıymetli hocam, sayın Hacı Mehmed Zihni Efendi hazretlerine çok küçük bir hediyemdir”¹⁰.

Arapça Öğrenmenin Gerekliliği ve Öğretim Yöntemleri Hakkında Birkaç Söz¹¹

“Âlemlerin yaratıcısı Allahu Te’âlâ’ya övgü ve Hz. Peygamber’e dua”¹² görevini yerine getirdikten sonra” derim ki:

Din dili olduğu için tüm Müslüman milletlerin dillerini etkilemiş, onlarla kaynaşmış, öyle ki verdiği sözcükler itibarıyla bu dillerin önemli bir parçası hâline gelmiş olan klâsik Arapçayı, her Müslümanın, özellikle de konuştuğu dildeki sözcük sayısının yüzde yetmiş Arapça olan bir Osmanlı vatandaşının öğrenmesinin, çok gerekli olduğunu söylemek, bilineni tekrar etmek olacağı için bu konuda söz söylemeyi boş bir uğraş olarak görüyorum.

“Son zamanlarda bilim ve kültürün beşiği Batı ülkeleridir, Arapların eserlerinin bize gereği yoktur, hep oraya bakalım. Atalarımızın mirâsı artık bizi doyurmaya, beslemeye yetmiyor. Kendimize mirâsyedi süsü vererek boş yere kendimizi aldatmayalım. Var, yok hep Avrupa’dadır. Doğu’dan istifade edecek hiçbir şeyimiz kalmamıştır” diyen radikal görüşlü kimselerin düşüncelerine akli başında olan hiçbir kimsenin katılmayacağı açıkça ortadadır. Bu tür düşünce ve değerlendirmeler, ne kadar parlak ifadelerle ortaya atılsa da, kısa zamanda tutarsızlığı ve zararları fark edilerek bunların göz boyayan sahte ışığı söner ve geçersiz bir hâl alır.

¹⁰ Bu cümle, metinden önce yer almakta ve Babanzâde Ahmed Naim’in bu yazıyı Mehmed Zihni Efendi’ye armağan ettiğini ifade etmektedir (Ç.N.).

¹¹ Bu makale, Babanzâde Ahmed Naim tarafından yazılmış olan Arap harfli Osmanlıca orijinalinden günümüz Türkçesine çevirilmiş; ayrıca, metin içerisinde gerekli görülen sözcükler notlandırılmıştır. Makalenin aslı, «Mehmed Zihni Efendi, *el-Muntehab fî ta’lîmi luğati’l-‘Arab (Sarf kısmı)*, Şirketi Mürettibiyye Matbaası, (1. bsk.), İstanbul 1304/1886» künyeli eser için Ahmed Naim’in yazdığı “*Lisân-ı ‘Arabînin Vucûb-i Tahsîli ve Usûl-i Tedrîsi Hakkında Birkaç Söz*” başlıklı “takdim yazısı”dır (Ç.N.).

¹² Bu ifade, orijinal metinde geçmemekle birlikte; yazarın “vâcibi edâdan sonra” (görevi yerine getirdikten sonra) şeklindeki ibaresinin anlam kapallığını gidermek için onun sözüne yorum olarak tarafımdan eklenmiştir (Ç.N.).

Aslında milletimizin varlığının dış süslemesi anlamına gelen çeşitli sanat eserlerini Avrupa'da aramalıyız. Fakat, ondan önce manevi değerleri kendimizde bulmaya çalışmalıyız. Başkasının eline muhtaç olan bir heykel, sanat eserleriyle ne kadar süslenirse süslenir, güzelliği, parlaklığı ne kadar artırılırsa artırılabilir, yine de o cansızdır, kendiliğinden ileriye doğru bir adım atamaz. Teknolojik araçlarla yürütülse bile, bilinç olmadığı ve kendi varlığından da habersiz olduğu için gideceği yönü bilemez, yine başka bir elin kensini yönlendirmesine ihtiyaç duyar.

Bir milletin kendini bilmesi, tanınması, toplum bilincine varması, diğer milletlere karşı varlığını ispat etmesi, bilindiği üzere dili, ahlâkî değerleri, gelenek görenekleri ve bunların tümüne birden egemen olan düşünceleri ve dinî inançları ile mümkündür. Dünyadaki çeşitli milletleri birbirinden ayıran, rekabet ortamına iten, ilerleme alanında yarışa davet eden, başarı zevkini, geri kalmışlık acısını çektiren hep bunlardır. Dinî inançları tahrip edilmiş, ahlâkî değerleri ve âdetleri çöküntüye uğramış, dili bozulmuş bir milletin, bireyleri yaşıyor olsa da kendisi tarihten silinmiş demektir.

Sadece birazcık düşünelim, görürüz ki, diğer Müslüman milletler gibi bizim de Avrupalı komşularımızdan büyük bir farkımız vardır. Uygarlık araçları, bizi onlara ne kadar yaklaştırır da, yine de aramızdaki uzaklık çok çok fazladır. El ele tutuşacak şekilde birbirimize yaklaşırsak bile, aramızdaki uzaklık doldurulamaz bir uçurumdur. Dolsa dahi, iki taraftan birinin varlığının sürmesiyle ancak bu gerçekleşebilir. Doğu, yine Doğu; Batı, yine Batı'dır. Bize göre, büsbütün Avrupalılaşmak oldukça zordur, zararlıdır, hatta yok edicidir.

Avrupalıların bilim, sanat ve teknolojisini sevmeli, hatta hayran olmalıyız. Onlardan işimize yarar her ne görürsek almalıyız. Zaten bize de böyle emredilmedi mi? Fakat, bu sevgi ve hayranlık, bizi, bize unutturmamalı, düşünce yapımızı, gelenek göreneklerimizi, dinî ve millî ahlâkımızı gözümüzde küçümsetmemelidir!... Bizim de gözleri kamaştıracak gayet parlak bir geçmişimiz, bir zamanlar uygarlığa rehberlik eden, ilerleme yolunda aydınlık meşalesi olan gayretli atalarımız vardır. Onlara uymak, arkalarından gitmek, bilgi denizine atlayarak,

günümüzde gelişmişliğin öncüsü sayılan milletlerle yarışmak da onların torunlarına, yani bizlere ait bir görevdir.

Bu görevin yücelik ve kutsallık derecesini hakkıyla takdir etmek, ancak milli onurumuzu unutmamaya, unutulmuş olanları da yeniden hatırlamaya, atalarımızın ne büyük adamlar olduklarını, bize miras olarak ne gibi şeyler bıraktıklarını bilmeye; kısacası, kendimizi tanımaya, öğrenmeye bağlıdır. Temeli çok derin ve manevî yönü yüksek olan bu amacı izlemek için de, onların nice emekler harçayarak meydana getirdikleri şeylerin, değerini bilmeyerek kulak ardı ettiğimiz, incelemeye istekli olmadığımız ve hatta tenezzül bile etmediğimiz, tozlar altında çürüttüğümüz, güvelere yedirdiğimiz, o sınırsız derecede değerli yadigarlardan hiç olmazsa yok olmaktan kurtulabilenlerin kıymetini, önemini takdir ederek, bunlar üzerine inceleme ve araştırmalar yapmamız gerekmektedir. Bu inceleme ve araştırmalar, böylesi bir değer bilme anlayışıyla ele alınacak olursa, söz konusu eserlerin yüzde doksanının dili Arapça olduğu için, bir an önce Arapça öğrenmenin gerekli olduğu sonucunu doğurur.

“Bir Türk’e göre, milli onurunu aramak için, bu Arapça eserleri incelemeye niçin ihtiyaç duyulsun? Arap dilinin külfeti altına girmek neden bu kadar gerekli olsun?” gibi sorulara gerek yok diye düşünüyorum. Çünkü biz Osmanlılarca övünç kaynağı olan geçmişteki üstünlük ve erdemlerimiz, tarihsel ilerleme ve gelişmelerimiz, sadece Osmanlılık çerçevesinde meydana gelen şeylerden ve Türkçe yazılmış eserlerden ibaret olmayıp, 1300 yıldır ortaya çıkan büyük olayların, tanık olduğumuz çok önemli meselelerin hepsiyle ilgililenmemizin gerektiğini gösterir. *‘Osmanlı Devleti, hilâfeti elinde bulundurmasından ötürü, bütün Müslüman milletlerin merkezi olduğu için, yalnızca bu ülkenin devleti olmakla kalmayıp, tüm Müslüman milletlerin devleti durumundadır’* diyebiliriz. Çeşitli İslâm milletlerini, farklı ırklardan Müslümanları, tek bir manevî bayrak altında birleştirerek Batılı ülkelerin bir ütopyadan öteye geçmeyen tek bir çatı altında toplanma düşüncesini, Osmanlı en mükemmel bir biçimde oluşturmuştur ki, Arapların malı olan değerlerin tümü birden, hem de eksiksiz olarak İranlıların da, Türklerin de malı olmuş, Türklerin yaptıkları uygarlık eserlerinden Araplar da yararlanmış ve bunların hepsi İslâm bahçesinin bereketli bir ürünü sayılarak kardeşçe paylaşılmıştır. Bunların, herkesin yasal malı olduğunu

anlatmak ve kültürün erdemlerini yaymada cimrilik olmadığını göstermek için bu eserlerin büyük çoğunluğu Kur'ân diliyle yazılmıştır.

Bu değerlendirmelerimizi, son dönemde varlığımızı bile kendimize unutturacak derecede Batı uygarlığı hakkında oluşan şaşkınlık ve büyülenmişliğimizin zararlı bir tepkisi olarak görenler, Arapça eserlere rağbet etmeyişiğimizden ötürü çektiğimiz zararları gereksiz yere yücelttiğimizi söyleyenler, eksik olmaz. Bunlar düşünmüyorlar ki, bu lisan, din dili olduğu için manevî varlığımızın damarlarına, sınırlarına ve ruhunun derinliklerine kadar işleyip etkileyerek, ister istemez yönetimi altına almıştır. Bu emsalsiz etkiyle var olan, sürekliliğimizi sağlayan, düşüncelerimizin, moral değerlerimizin, gelenek ve göreneklerimizin çoğu, tâ 1300 yıldan beri kıymetli bir emanet, nadide ve cömert bir yadigâr gibi babadan çocuklarına intikal etmiştir. Bununla da kanaat edilmeyerek, unutulmasın, millî değerlerimize zarar gelmesin diye kitaplara yazılarak kütüphanelerin koruyuculuğuna ve önemine emanet edilmiştir. Düşünmüyorlar ki, önemsiz ve gereksiz saydıkları bu dilin sözcükleri ve deyimleri, Osmanlı dilinin hemen hemen yarısını oluşturur. Hatta Arapça, yazı dilimizin üçte ikisini hiçbir değişime uğramaksızın işgal etmiş ve dilimizin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Arapların pozitif bilimlerini, şu anki uygarlık düzeyine ulaşamadığı için Arap diliyle üretilmiş bilgilerin tümünü birden hafife alıp aşağılayanlar, Arapça olarak yazılmış bilgilerden hiçbir yarar sağlayamayacağımızı öne sürenler, inanç ve dinî yaşantıya ilişkin olan şeylerden, tefsir, hadis benzeri ilimleri görmezden gelirlerse, Batı bilimlerinin çok önemli bir kısmını meydana getiren ahlâk ve hukuk kitaplarının çok değerlilerini, pek fazla detaylılarını, Doğu kütüphanelerinde de bulabilirler. Bu kütüphanelerden yalnızca Avrupa hayranlarının değil, Avrupalıların da layıkıyla yararlanabileceğini anlarlar. Bu kadar ilerleme ile birlikte, daha henüz çözülemeyen, çalkantılara yol açan hukûkî ve toplumsal problemlerin, İslâm yasaları çerçevesinde çözülmüş olduğunu görürler. İslâm bilginleri, bu konuları dine dayalı olarak geniş bir biçimde incelemişler ve tartışmaya gerek kalmayacak bir tarzda çözmüşlerdir. Kısacası, bu iddia sahipleri, Avrupa'da henüz emekleme aşamasında olan

bu bilimlerin, bizde ihtiyarlamış, daha doğrusu ileri bir yaşa gelmiş olduğunu görürler. Acaba, bir yabancının minneti altına girmeden özbeöz kendi malımız olan bu bilimlerden istifade etmeye kalkışsak, zarar mı ederiz? Acaba, içlerinde çoğu anlaşılmayan, bir diğeriyle çelişen o bir sürü teoriyle, başlangıç aşamasındaki acemi sayılan zihinlerimizi doldurmak, bize çok daha fazla mı yarar sağlar? Avrupa'nın o çeşitli eserlerine hiç şüphesiz üstün gelen bu kitaplara, ihtiyacımızın olmadığı mı söylenecek? Yoksa, bunların da değerli şeyler olduğunu mutlaka Avrupalıların ağzından işitmeye mi gerek görülecek?

Bu gibi, Avrupalıların eğitim-öğretiminden en fazla ihtiyacımız olan bilim dallarını bir tarafa bırakarak; bize göre, önemi üçüncü, dördüncü derecede kalan Batı edebiyatının özüne ve derinliğine ulaşmak için ömür tükettikleri, güzel sanatlara merak ederek o kadar uzaklara uzandıkları halde, yanibaşlarında duran Arap edebiyatını yine merak ederek de olsa araştırsalar, alıştıkları zevklerine, güzellik anlayışlarına bir zarar mı gelir? Yoksa, Doğu'ya dair bilgi sahibi olmayı bir oryantalistin himmetinden mi bekliyorlar? İslâm dünyasının tarihi hakkında bir fikir edinmek için, sadece Avrupalı dostlarımızın çevirilerini okumakla mı yetinecekler?

Batı felsefesi öğrenmeyi saygınlık, Avrupa filozoflarının birbiriyle çelişen, çoğunlukla da kendi kendini yalanlayan, temeli hep olasılıklar üzerine kurulmuş, o bitmez tükenmez felsefe teorilerini bilmeyi de en büyük dehâ ve marifet sayanlar, biraz olsun kendilerine gelseler, “*akâ'id bilimi*”nden¹³ başka, İslâm'ın hikmetlerinden söz eden, gerçek yolu açıklayan, hakikatleri bir araya getiren “*tasavvuf bilimi*” adıyla bir İslâmî felsefenin var olduğunu, bu yüce bilimin sadece zamanın tahripkâr elinden kurtulan kitaplarıyla pek zengin kütüphaneler meydana getirilebileceğini gözleriyle görürler. Sırf çaba göstermeye, mânâ gözüyle görmeye, ilâhî sırları keşfetmeye dayalı olan bu bilimi, sistemleştiren ümmetin irfan sahibi büyükleri, hiçbir noktada Avrupa filozofları gibi ihtilâfa düşmediklerini, feyiz yoluyla katıksız hakikati doğrudan doğruya kaynağından aldıklarını, oradaki hakikatlerin kuru bir sözden ibaret kalmayarak terbiye ve ahlâkî arınmada nasıl uygulandığını, kalple ceset, ruhla beden

¹³ Akâid, İslâm dinindeki inanç ve imanî meseleleri konu alan bilim dalıdır (Ç.N.).

arasında mevcut olup, yüzyıllarca çabaladıktan sonra tasavvuf ehlinin keşfeder gibi oldukları güçlü ilişkilerin, ne kadar apaçık olarak ortada ve erdeme ulaşmak için uygulamasının ne kadar bilgelikle icrâ konumuna getirildiğini; kısacası, ruh hallerinin gizemlerini algılayabilme konusunda ne kadar ileri gidildiğini gördükleri zaman, hayrete düşmekten kendilerini kesinlikle biliyoruz ki, kurtaramazlar. Kendimizin bu kadar sağlam, bu kadar köklü bir felsefemiz varken, zihinlerimizi yabancı fikirlerin kuruntu seline kaptırmaya neden ihtiyaç duyalım?

Sözün özü, bilineni bildirmek için kaleme alınan bu uzun “ön söz”den şunu demek istiyorum ki, Batılılardan alacağımız çok şey varsa, Araplardan alacağımız onlardan az değildir. Belki önem bakımından Araplarınki, Batılarınkinden daha da üstündür. Her biri binlerce cilde ulaşan tefsir, hadis, akâid, tasavvuf, ahlâk, hukuk, fıkıh usûlü¹⁴, tarih, siyer¹⁵, biyografi, hatta edebiyata dair Arapça kitapları tamamen Türkçeye çevirmedikçe, onların içeriğini güzel bir şekilde anlamadıkça, Arapların sermayesine ihtiyaç duymaktan kurtulamayan lisanımızın bağımsızlığını topyekûn kazanmadıkça, Arapçadan uzak kalamayız. Onu öğrenmekten bir türlü vaz geçemeyiz. Bu işi görebilmek için de hiç şüphe yoktur ki, yüzyılların geçmesi gerekmektedir. Bu yüzyıllar geçtikten, bu iş görüldükten sonra da acaba en özel talebimiz olan bu zenginlik, ortaya çıkacak mıdır? Yine hiç şüphe yoktur ki, Kur’ân ve hadis önümüzde Arapça olarak dururken kıyamete kadar bu dilin öğrenilmesinden vaz geçemeyeceğiz.

Bundan dolayı, mevcut bilim ve teknolojinin ulaştığı o yüksek derecelere çıkabilmek için Batı dillerinden hiç olmazsa birini öğrenmek nasıl ihtiyaç hâline gelmiş ise, her millete göre millî özellikleri bir ayrıcalık vesilesi olduğu gibi, bizim için de bir soyluluk sermayesi olması gereken milliyetçiliğimizi, millî düşünce ve ahlâkımızı korumak, bunlarla uyuşmayan, hatta aykırı olan yabancı düşünce ve geleneklerden kendimizi uzak tutmamız gerekir. Milletimizin uygarlık yolunda

¹⁴ Burada yazar, “fıkıh usûlü” tabiriyle “hukuk felsefesi”ni kastetmektedir. Aslında bu ifade, İslâmî bilimler terminolojisinde “hukuk metodolojisi” anlamında kullanılır (Ç.N.).

¹⁵ Hz.Muhammed’in hayatını ve savaşlarını anlatan İslâmî bir bilim dalıdır (Ç.N.).

ilerleyebilmesinin en büyük teşvik aracı, milli varlığımızı hissettiren tarihsel övünç kaynaklarımızı unutmamak için Arapça öğrenmektir. Bu iş çok gerekli, hatta zorunlu olmalıdır.

Bu, ifade gücü yüksek lisan, öteden beri okullarımızda yalnızca Osmanlıcada kullanılan Arapça sözcük ve deyimlerin cümle içindeki yerlerini ve kullanımlarını öğretmek, okul sıralarından yetişecek yazı işleri memurlarını Osmanlı şivesine ters düşen yanlışlardan korumak amacıyla öğretilmektedir. Oysa, derinliğine öğrenilmesi, ancak kapsamlı bir Osmanlıca sözlük ve düzgün bir gramer kitabı ile mümkün olabileceken, çok sığ bir bakış açısıyla başlatılan Arapça derslerinin, amacına ulaşmaya yetmeyerek sonuçsuz kaldığı, Arapça öğretmenliği yapan kişilerin sürekli dikkatini çekmekte ve onları üzmektedir. Halbuki, benim naçizâne düşünceme göre, bir dili öğretmekte gerçek amaç, o dilin kendisi olmadıkça yetersizdir ve güzel meyveler vermez. Yabancı bir dili, örneğin Fransızca'yı, sırf Fransızca öğrenmek için tahsil ettiğimiz gibi, Arapçayı da Türkçeye yardımı olduğu için değil, Arapça öğrenmek için tahsil etmeliyiz.

Bu dilin öğretiminde en büyük problemlerden biri, öğrenilemez bir dil olduğuna dair genel bir kanaat oluşmasıdır. Aslında bu durum öğretim yöntemlerimizin kalitesizliğinden ve Türk insanına göre düzenlenmemiş olmasından kaynaklanır. Bu gerçek, meşhur değerli hocam sayın Zihni Efendi'nin "el-Muntehab" adlı eserlerinde, "*Arapça öğretimi konusunda var olduğu sanılan zorluklar, sadece bir kuruntudan ibarettir. Arap dili, Türkçemizin temel taşı olup, bize yabancı olmadığı için onun öğretimi, Avrupa dillerinininkinden daha kolaydır. Çekilen zorluk öğretim yönteminin hatalı oluşundandır*" diye açıklama yapmaktadır. Bu gerçek, Avrupalıların az zamanda Arapçayı bizden daha iyi öğrenmeleriyle de açıkça ortadadır.

Bilinmektedir ki, hâlâ medrese öğrencilerine ilk uygulanan yöntem, uygulama adına hiçbir şey görmeksizin derse devam etmek ve gözünü açar açmaz bilmedikleri, anlamadıkları bir dilden, dil kurallarını yorumlarına varana kadar, yarar sağlamayan bitmez tükenmez tartışmalarıyla ve konu dışı detaylarla birlikte ezberlemektir. Bu yöntemin en büyük sakıncası, on beş, yirmi yıllık Arapça eğitiminin ardından iki satırlık dahi Arapça yazı yazılamayışıyla görülmektedir.

Arapça öğretiminde ileri doğru atılan ilk adım, rüşdiye¹⁶ okullarının açılması üzerine Arapça kuralları, çocuklara Türkçe olarak anlaşılır bir dille öğretmek ve Arapça ibareler yerine Türkçe kavramlar ezberletme yöntemi olmuştur. Fakat Arapça öğretiminin amacı, “*nasara*”¹⁷ fiilini hiç düşünmeden bir solukta çekimini yaptırmaktan, “*mubtedâ’ ile haber merfû’dur*”¹⁸ ibaresini çocuğun ağzına vermekten öte gitmedi. Öğrencilerin zihinleri, alıştırmalar yaptırılarak eğitilmediği için ve anlamaktan çok, ezberciliğe alıştırıldığından dolayı, ileri doğru atılan bu adımdan da beklenen yarar sağlanamadı. Arapça, anlaşılmaz, çözülemez bir muamma hâlinde kaldı. Okul öğrencileri tarafından, ona dair bir düşünce ve bilgi edinilemedi.

Bu yakışsız durumun ıslahı, bu öğretim yöntemlerinin düzeltilmesi, bir taraftan sayın değerli hocamız Hacı Mehmed Zihni Efendi'nin, diğer taraftan merhum Hacı İbrahim Efendi'nin¹⁹ itinalı ve özenli ellerine emanet edilmeleri takdir edilmiş ki, “*el-Muntehab*”ların, “*el-Muktadab*”ların yayımlanmasından ve Dâru't-Ta'lim'in açılmasından önce bu konu, çok önemli olmakla birlikte o kadar da dikkat çekmemiştir.

¹⁶ Beş yıl süreli ilkokulun ardından devam edilen üç yıllık bir eğitim-öğretim sürecini kapsar. Günümüzde, ilkokul 6, 7, 8'nci sınıflara karşılık gelmektedir (Ç.N.).

¹⁷ “*Yardım etti*” anlamına gelen bu fiil, eskiden medreselerde okutulan “*Emsile*” adlı kitapta geçen örnek fiildir. Söz konusu fiilin geçmiş zaman, geniş zaman, emir, özne, nesne v.b. durumlara göre “kip çekimleri”ni ele alan bu eser, öğrencilere ezber yoluyla verilmeye çalışılan, Osmanlı medreselerinde Arapça öğretim sisteminin ilk aşamadaki ders kitabıdır. Bu eserin yazarı bilinmemektedir (Ç.N.).

¹⁸ İsim cümlesini ifade etmek için kullanılan bir ibaredir. “*Mubteda*” özne, “*haber*” yüklem anlamındadır. “*Merfû*” sözcüğü ise, Arapçada sözcük sonunun “un” şeklinde bitmesi gerektiğini belirten bir gramer terimidir (Ç.N.).

¹⁹ Hacı İbrahim Efendi (öl. 1309/1891), Arapça öğretmek için İstanbul'da açtığı, eğitim süresi ilkokul üzerine beş yıl olan “*Dâru't-Ta'lim*” adlı özel okuluyla ünlenmiş bir eğitimcidir. Kendisi gençlik yıllarında Hicâz'a giderek orada Arap dili ve edebiyatı öğrenmiş ve elde ettiği bu birikimi medrese yöntemlerinden farklı olarak, dönemine göre çok modern sayılacak bir tarzda öğrencilerine sunmuştur. Arap diliyle ilgili telif, çeviri ve şerh (yorum) türünde çeşitli eserleri de vardır. Hayatı hakkında bkz. Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, I, 287; Kılıç, Hulusi, “Hacı İbrahim Efendi”, *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIV, 481-482 (Ç.N.).

Dâru't-Ta'lim'in açılması, gece gündüz Arapçayla uğraşan bir öğrencinin kısa zaman içinde Arap edebiyatını gerçek anlamda öğrenebileceğini, hatta Arapça kompozisyon bile yazabileceğini ispat etti. Bu durum, medrese öğrencileri için zamanın ötesine geçme kerameti göstermek anlamına geliyordu. *el-Muntehab* ve *el-Muktadab*' ise, sonraki aşama olan Sultânî okullarında, sosyal bilimler ve fen bilimlerinin her çeşidinin okutulduğu bir ortamda, haftada iki saat Arapça dersi görerek yine diğer okulla aynı sürede gramer kurallarını oldukça iyi bir şekilde öğrenmek, anlatım yeteneği kazanmak, okuldan mezun olduktan sonra kısa bir zamanda da bu eğitimi layık olduğu dereceye ulaştırmanın mümkün olduğunu kanıtladı. Bu da, devlet okulları için harikulade bir ilerleme belirtisi demektir. Dil kurallarını uygulamalı olarak öğrenmekten ibaret olan bu yöntemlerin, her ikisi de, bire on, belki de bire yüz faydalı meyve vermeye başladı. Fakat aralarında bir fark vardır: Birincisi²⁰, yalnızca Arapça öğrenmek için açılmış özel bir okuldaki pratiğe dönük uygulamalar olarak karşımıza çıkar, ikincisi²¹ ise, özel okul ve devlet okullarında uygulanmakla beraber, devlet okulları için ötekenden daha elverişlidir.

Eskiden beri bilinen ve meşhur olan Arapça gramer kitaplarından hiç birini okumaya, incelemeye henüz vakit bulamadığım halde, sadece bu iki kitap sayesinde az çok ibare sökecek, anlayacak derecede meleke kazandığımı, bu iki canlı ve hoş kitabın etkisi karşısında istifade etmek için oturup da, az zaman içinde bir çok şeyleri, hem de ruhlı ve esaslı bir biçimde öğrenmemenin mümkün olmadığını burada dile getirmeyi gerekli görüyorum.

Bu kitaplardaki alıştırmalar ve örnekler o kadar çok, o kadar çeşitli ki, onların yalnızca onda biri, gramer kurallarını öğrenmek için yeterlidir. Bunun da ötesinde, bu eserler öylesine birer edebiyat ve dilsel nükte²² hazinesidir ki, değil öğrencileri, onlara ders veren öğretmenlere bile yıllarca fayda sağlar. Her

²⁰ Bu ifadeyle kastettiği, Hacı İbrahim Efendi'nin açtığı ve Arapça öğretiminde yeni bir model oluşturan "Dâru't-Ta'lim" okuludur (Ç.N.).

²¹ Burada anlatılmak istenen, Mehmed Zihni Efendi'nin *el-Muntehab* ve *el-Muktadab* adlı eserlerinin Sultânî okullarında okutulması olayıdır (Ç.N.).

²² Nükte, günümüz Türkçesinde "esprî" anlamında kullanılan Arapça bir sözcüktür, fakat Osmanlı Türkçesinde, "anlamı derin ve ince söz" demektir (Ç.N.).

okuyuş ve okutuşta yeni yeni bir takım dilsel gizem ve özellikler ortaya çıkar.

Bu eserler arasında fiil çekimlerini konu alan *el-Muntehab*'dan, öğrenciler için zorluğu açıkça ortada olan "îlâl, idğâm, ibdâl kuralları"²³, ayrı bir bölüm olmaktan çıkarılarak çok başarılı bir biçimde ve büyük bir ustalıkla kitabın farklı konularının içine serpiştirilmiştir. Böylelikle, öğrencilere hiç zahmet vermeden bu kuralların hepsini uygulamalı olarak öğretme yolu bulunmuştur.

Gramerle ilgili olan *el-Muktadab* adlı kitaptan da, 'âmil²⁴, ma'mûl²⁵ gürültüleriyle, anlamından çok lafzıyla anlatılan çeşitli terimler çıkarılmak suretiyle, biçim bakımından kitap ince görünmekle beraber, tüm gramer kurallarını detaylı olarak kapsamaktadır. Ayrıca, her konu, Arap edebiyatının şaheser sözlerinden seçilmiş yüzlerce örnekle, süslü bir hâle getirilmiştir.

Öğretimin o geniş yolunun ıslahına herkesin serbestçe girebilmesini kolaylaştırmak için sayın hocamız Mehmed Zihni Efendi'nin büyük bir hoşgörüsüyle açtıkları bu muazzam kapıdan girmek ve orada yol almak zamanı artık gelmiş, çalışkan bilim gönüllülerinin istek ve güzel niyetlerine kalmıştır. Elbette bu ilerlemenin son adımını atmış sayılmayız. Bu dili, kolay öğrenmek için daha bir çok çareler düşünmek gereklidir. Fakat mükemmel ve bilgece bir biçimde kaleme alınmış, sınırsız değerli sözlerle bezenmiş böyle eserlerin, o ayardaki olgun kişiler tarafından öncelikli olarak telif edilmesi gerekmeyeydi.

İşte bu kutsal dili, elimizden geldiği kadar aramızda yaymaya ve genelleştirmeye hizmet görevinin, gayretli omuzlara yüklediği faaliyet, kalbe soktuğu şevk ve çaba dürtüsüyledir ki, Sultânî okul Arapça dersi öğretmenliğine haddim olmayarak tayin olduğum günden beri, sayın hocamın eserini takip etmeyi, bir öğrencilik teşekkürü olarak sürdürmekteyim. Bunun yanısıra gücüm yettiğince yeni yöntemler araştırmayı, en aziz amaç bilerek güçsüzlüğüme, eksik yönüme ve görevin ağırlığına

²³ Arapçada bir harfin, benzeri olan başka bir harfe dönüştürülmesi ile ilgili kurallara denir (Ç.N.).

²⁴ Sözcük sonlarının, "e", "i", "u" seslerinden hangisiyle biteceğine etki eden faktördür (Ç.N.).

²⁵ 'Âmilin etkisiyle sonu değişen sözcüğe verilen addır (Ç.N.).

asla bakmadan ona göre çalıştım. Öğrencilerin ellerinde bulduğum Sultânî okulunun Arapça kitabı, ders nâzırı²⁶ Cemil beyefendi'nin “*Sarf-ı ‘Arabî*”²⁷ adındaki eseriydi ki, bu kitabın birinci kısmı sonradan yayımlanıp halkın istifadesine sunulmuştur.

Bu kitap, yeni başlayan çocukların kolayca anlayabilecekleri bir biçimde açık yazılmış olup, içindeki morfolojik kurallar oldukça özlü ve sağlamdır. Adeta, eksiksiz denebilecek derecede mükemmeldir. Yalnız, bilgi edinilmesi kolay kurallar topluluğunu içeren bu eseri okuturken, öğrencilere yaptırılacak uygulama ve alıştırmalar ise, ayrıca telif edilmeyip, bu yönüyle morfoloji öğretmenlerinin zevk ve seçimlerine bırakılmıştı. Bendeniz de işte bu serbestlikten yararlanma yolunu araştırarak, bu uygulamayı sadece morfoloji kurallarının öğretimine ayırmamak, bu kurallarla birlikte doğrudan doğruya dili de öğretmek; daha birinci sınıftayken Arapçadan Türkçeye, Türkçeden Arapçaya çeviriler yaptırmak istedim. Denemeye başladım ve “*Temrînât*”²⁸ adıyla yayımladığım bu nâçiz eser ortaya çıktı.

Temrînât, yararlı meyvelerini bahşettiğini gözlemlediğim bir iki senelik deneyimin bir ürünüdür. Bu ürünün, en mükemmel olduğunu iddia etmek gibi bir küstahlıkta bulunamayacağım açıkça bellidir. Mükemmelliği oranında, kuralları çok olan bu dilin ilk hamlede konuşup yazma uygulaması, özellikle morfoloji dersi bile görmemiş çocuklara öğretimi, ne kadar sıkıntılı olacağı hatıra getirilir ve başka bir kitabın programı esas alınarak düzenlenen bu modeldeki bir kitabın, benim gibi bir çaresiz kişi tarafından yazıldığı düşünülürse, doğal olarak, böylece yanlış ve eksik dolu bir

²⁶ Ders nâzırı, bir okulun eğitim-öğretim ve disiplini ile ilgili baş görevli, bir tür müdür baş muavinidir. Bkz. Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayınları, (4. bsk.), İstanbul 1993, s. 405 (Ç.N.).

²⁷ Galatasaray Sultânîsi hocalarından Mustafa Cemil Bey'in Arap dilinin morfolojisini ele aldığı bir eserdir. Ahmed Naim'in daha önce sözünü ettiğimiz *Sarf-ı ‘Arabîye Mahsûs Temrînât* adlı çalışması bu eser için bir alıştırmaya kitabıdır (Ç.N.).

²⁸ Bu sözcük Arapça “temrîn” sözcüğünün çoğuludur, “alıştırma” anlamında kullanılır. Yazar, burada kendi kaleme almış olduğu *Sarf-ı ‘Arabîye Mahsûs Temrînât* adlı eserinden, kısaca “*Temrînât*” şeklinde söz etmektedir (Ç.N.).

şekilde yayınlanmaya kabul edilmesi, iyi niyetten başka bir şeye yorumlanamaz.

Temrînât'ın bu birinci bölümünü düzenlemek için, birinci sınıfın programı olan morfolojinin fiiller ve sahih isimler²⁹ konusunu mükemmel olarak öğretecek derecede alıştırmaları çoğaltmakla beraber³⁰, ufak tefek cümleler kurmaya çalışmak üzere bir çok “çeviri” ve “öğretim kılavuzları” eklenmesi gerekmiştir. Bu “çeviri” ve “öğretim kılavuzları”nın papağan gibi ezberlettirilen diyalog metinleri türünden olmaması, öğrenilen kuralların ve sözcüklerin yardımıyla yapılabilmesi için de gereken gramer kurallarının olabildiğince özet ve çok kolay anlaşılabilir tarzda yazılmasına, ezberlenmek üzere bazı isimler, fiiller ve edatların bir araya getirilmesine, özen gösterilmiştir. İsimlerin çoğul şekilleri ile fiillerin mef'ul ve kipleri, önemine dayalı olarak unutulmamıştır.

Bundan başka, içerisine küçük küçük pasajlar ve öyküler de yerleştirilmiştir ki, onlar, içeriği çeşitlendirme düşüncesinin dışında, parçaları okuma ve ezber metni olarak kullanma amacına yöneliktir.

Asıl kitabın düzenini göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin zihinlerini bulandırmamak için fiil cümlelerinden işe başlayarak, isim cümlelerinin oluşum biçimi, “isimler” konusuna bağlanmıştır ki, bu da bir program izleme zorunluluğundan meydana gelmiştir.

Bir de gramer kuralları, gelişi güzel oraya buraya serpiştirilmiş ve düzensiz bir durumda sunulmuştur. Bu durum, alıştırmalardan amacın gramer kuralları öğretmekten çok, dili öğretmek ve her türlü mükemmel koşulu bir arada toplamanın imkansızlığından ortaya çıkmış bir niteliktir.

²⁹ Kök harflerinde, “elif”, “yâ” ve “vâv” harfleri bulunmayan isimlere denir (Ç.N.).

³⁰ Gerek bunların ve gerekse, biraz daha aşağıda sözü edilecek gramer kurallarının düzenlenmesi için bizim gibi öğrencilerin, serbest ortak malı olan “*el-Muntehab*” ile “*el-Muktadab*”ın mücevher değerindeki ibarelerinden istediğim gibi tasarruf edişime, intihal adı verilmez sanırım (Ahmed Naim).

“John Florio”³¹ ve “Otto”³² metotlarının, ikisinin birden Arapçaya ilk kez acemice uygulanması anlamına gelen bu karışık yöntemin, başlangıç durumu ve her türlü eksikliği ile birlikte çok fazla başarılı olduğunu gönül rahatlığı ve gururla açıklarsam, bundan dolayı haklı görülmeliyim. Çünkü bir çok derslerle beraber haftada yalnızca iki saat Arapça dersi gören, bununla beraber Arapçayla ilgili daha önce bir şey okumamış bulunan Sultânî okulunun birinci sınıflarına yeni başlamış öğrencilerden pek çoklarını gördüm ki, sene sonunda bir iki satırlık Türkçe ibareyi Arapçaya, Arapça ibareyi de Türkçeye öğretmenlerinin yardımlarına ihtiyaç duymadan hatasız çevirebiliyorlar. Her sözcüğün gerek kullanım yeri, gerekse çekimi ve îrâbı³³ hakkında sorulan sorulara çok doğru cevaplar veriyorlar. Bu metotla, morfolofiyi bitirinceye kadar gramerin de çoğu kurallarını teorik ve pratik olarak öğrenip birçok sözcük ezberliyorlar. Bundan başka, sıradan yazılmış Arapça kitap ve gazeteleri anlayabiliyorlar, anlatmak istedikleri düşüncelerini yazabileceklerini ispat ediyorlar.

İşte görülüyor ki, öğretim yönteminde reform yapıldıktan sonra hiçbir bilim ve sanatın öğretiminde zorluk çekilmez. Anlaşıyor ki, herhangi bir öğretmen bu yöne kafa yorduktan, biraz da ders anlatırken elde ettiği deneyimini dikkate aldıktan sonra, öğretim işinin kolay bir tarafını bulabilir. Çağın

³¹ John Florio (1553-1625), bir İngiliz dil bilimcisidir. Soyu, Yahudi kökenli İtalya'dan İngiltere'ye göçmüş bir aileye dayanır. 1611 yılında, İtalyanca-İngilizce bir sözlük hazırlamıştır. Yabancı dil öğretiminde “*gramer-çeviri yöntemi*”nin öncülerindendir. Bkz.

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Florio, (20.07.2007) (Ç.N.).

³² Jens Otto Harry Jespersen (1860-1943), Danimarkalı dil bilimci ve İngiliz dili grameri uzmanıdır. Avrupa'da dil öğretim devriminin öncülerindendir. Ses bilimi, dil bilimi teorisi, morfoloji, İngiliz tarihi gibi alanlarda akademik çalışmalar yapmıştır. İngilizcenin uluslar arası dil olarak kabul edilmesini savunmuştur. Jespersen'un en ünlü eseri, “*How to Teach a Foreign Language*, London 1904” adlı yapıtıdır. Metinde geçen “Otto” sözcüğüyle bu kişi kastedilir ve onun yabancı dil öğretiminde sözcük yapılarının ve telaffuzun öğretimine ağırlık vermesinden ötürü, Arapçada da böyle bir yöntemin uygulanabilirliği vurgulanmak istenir. Bkz.

http://en.wikipedia.org/wiki/Jens_Otto_Harry_Jespersen, (20.07.2007) (Ç.N.).

³³ İrâb, Arapçada sözcüğün son harfinin, sözcüğün cümle içindeki yerine veya kendinden önce onu etkileyen herhangi bir edat olup olmamasına göre, değişime uğraması durumudur (Ç.N.).

gerekleriyle örtüşmeye gayet uygun olan bu kitabı, erdem ve bilgiye bir delil olmaktan öte, çaba ve uğraş numunesi olarak, eksikleri ve yanlışları konunun uzmanları tarafından tamamlanıp düzeltilmek üzere, yayımlanması için yayınevine teslim etmeye cesaret ediyorum. Bu dili, başka yöntemlerle daha da kolay öğretme durumu söz konusu olsa da, bu işe bir kere başlamış bulunmaktayım. Deneyimlerim aracılığıyla, bu yöntemle halkın önüne koyduğum örneği tamamlamak ve başarı meyvesini sonuna kadar görmek istiyorum. Başka bir metoda yönelmeyi uygun bulmuyorum. Bundan dolayı, geleceğe hizmet için hayırlı bir sunuş yazısı olması dileğiyle, gerek “*Sarf-i ‘Arabî*”nin, gerekse ona ait olan bu “*Temrînâ*”ın yakın bir zamanda baskısının tamamlanarak yayımlanmasını Cenâb-ı Allah’tan dileyerek, sözümü burada bitiriyorum. Ey Rabbim! Başarı ihsân eyle, iyilikle sonuçlandır. Âmîn.»

Ahmed Naim.

Sonuç

Babanzâde Ahmed Naim’in gözünde, Arapça sıradan bir yabancı dil değildir. Müslüman Türk milletinin kutsal metinlerinin dilidir. Türk bilginlerinin asırlardır kendi eserlerini yazdıkları ve diğer Müslüman milletlerle iletişim kurdukları ortak bir dildir. Bu yüzden Arapça, milli mirasının bir parçası olarak kabul edilmeli, sadece Arapların sahiplenecekleri bir değer olmaktan öte, tüm Müslüman milletlerin, özellikle de Türklerin malı olarak görülmelidir. Babanzâde Ahmed Naim, dinî ve millî kaygılarla Arapçanın Türkler tarafından öğrenilmesini hararetle savunur. Ona göre Arapça, yeni nesillerin kendilerinden öncekilerin yazdıklarını anlayabilmesinin ön şartıdır. Arapça öğretimi konusunda ise, medreselerde okutulan klâsik kitapları eleştirerek yeni metotlar geliştirilmesinin gerekli olduğu görüşündedir.

Babanzâde Ahmed Naim’in düşünce dünyası ve inandığı değer yargıları hakkında epeyce doyurucu bilgiler veren bu makale, onun gelenekçi, muhafazakâr Müslüman portresini ortaya koymasının yanısıra, yazıldığı dönemdeki İslâmî duyarlılığın, Arap diline karşı gösterilen ilginin ve bu dilin Türk ve İslâm kültüründeki yerinin kavranabilmesi bakımından da örnek bir metin niteliği taşır.